

Ανάσταση ή θάνατος
της γλώσσας με τα «αρχαία»;

82

Στο Βήμα της 30ής Αυγούστου ο κ. Γ. Μπαμπινιώτης προδημοσιεύει τμήμα του προλόγου του στο βιβλίο με το οποίο θα διδαχτούν πειραματικά σε 150 γυμνάσια της χώρας οι παλαιότερες μορφές της ελληνικής γλώσσας μέσα από κείμενα. Ο τίτλος της προδημοσίευσης είναι «Για την ελληνική γλώσσα, ρε γαμώ το...» και, όπως επεξηγεί ο κ. Μπαμπινιώτης, πρόκειται για έναν «αυθόρμητο, βιωματικό σχολιασμό, μια απλή ανθρώπινη αντίδραση –και απάντηση– σε βεβιασμένα συμπεράσματα και αδικαιολόγητους αφορισμούς, για μια σοβαρή και μελετημένη προσπάθεια που αξίζει καλύτερης μεταχείρισης και, προπάντων, κατανόησης και στήριξης από όλους».

Ο «βιωματικός» αυτός σχολιασμός αποκαλύπτει σαφέστατα τη φιλοσοφία του εγχειρήματος, το οποίο καλούμαστε να κατανοήσουμε και να στηρίξουμε. Ο σταυροφορικός του τόνος παραπέμπει εντελώς ευδιάκριτα στην καταστροφολογία περί την ελληνική γλώσσα –αποκοπή από τις ρίζες, γλωσσικά λάθη, αφελληνισμός λόγω αθρόας εισροής δανεί-

ων από ξένες γλώσσες, «γλωσσική πενία» κλπ., που αναπτύχθηκε εδώ και μερικά χρόνια –με τον κ. Μπαμπινιώτη προεξάρχοντα– και η οποία έβλεπε στην επαναφορά των αρχαίων ελληνικών στο γυμνάσιο το μαγικό ελιξήριο της γλωσσικής –και άλλης– ανόρθωσής μας. Προσφυγή, λοιπόν –κατά τα πρότυπα του νεοελληνικού 19ου αιώνα– στο παραδοσιακό «σωστικό του έθνους»¹ –τους αρχαίους ημών πρόγόνους και τη γλώσσα τους.

Πολλοί (βλ. λ.χ. Φιλολόγος, τ. 47, 1987) –μεταξύ των οποίων και ο συγγραφέας αυτού του κειμένου– διεφώνησαν τόσο με τη διάγνωση –επαπειλούμενη καταστροφή της ελληνικής γλώσσας– όσο, βεβαίως, και με τη θεραπεία. Οι εφιάλτες της επερχόμενης γλωσσικής Αποκάλυψης –που βασάνιζαν, και βασανίζουν, τον κ. Μπαμπινιώτη και τους ομοϊδεάτες του– διεγείρονται από λόγους καθαρά ιδεολογικούς και δεν έχουν κανένα έρεισμα τόσο στη γλωσσική πραγματικότητα όσο και στην επιστήμη που τη μελετά –τη γλωσσολογία (για περισσότερα βλ. Φιλολόγος ό.π.).

Οι κριτικές που ακούστηκαν σίγουρα επηρέασαν –χωρίς να αλλάξουν τον στόχο– τη μεθόδευση της επιχείρησης «για την ελληνική γλώσσα, ρε γαμώ το...». Η γενικευμένη επαναφορά των αρχαίων μεσολαβείται από την πειραματική διδασκαλία σε 150 γυμνάσια της χώρας και το μαγικό ραβδί της γλωσσικής μας ανάστασης εμπλουτίζεται και με τα οψιμότερα κλωνάρια του (όψιμη αρχαιότητα, Βυζάντιο, λόγια παράδοση).

Στόχος της νέας προσέγγισης, επισημαίνει ο κ. Μπαμπινιώτης, «δεν είναι η τυποκρατική (γραμματικοσυντακτική) προσπέλαση των κειμένων, που συγκέντρωνε παλιά το βάρος» αλλά «η απευθείας επαφή του μαθητή με

το ίδιο το παλαιότερο (αρχαίο, βυζαντινό ή λόγιο) κείμενο, στη γλωσσική μορφή που έδωσε ο ίδιος ο συγγραφέας και όχι σε οποιαδήποτε μετάφραση, η οποία κατ' ανάγκην δεν μπορεί παρά να αποδώσει μόνο το περιεχόμενο του πρωτότυπου κειμένου. Αυτή η άμεση, βιωματική (δική μου έμφαση, Α.-Φ. Χ.) επαφή με το κείμενο, όπου πέφτει και το κύριο βάρος σ' αυτή τη διδασκαλία, αποτελεί κύρια και αναντικατάστατη εμπειρία του μαθητή... αναγνωρίζει και κυρίως βιώνει (δική μου έμφαση, Α.-Φ. Χ.) την υφή, τη συνέχεια και την εκφραστική καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας, από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα. Μέσα από το κείμενο. Χωρίς μεγαλοστομίες και ιστορικές σχολαστικότητες».

Και παρακάτω: «Ό,τι ενδιαφέρει –αυτό είναι το νέο και ο επιδιωκόμενος στόχος– είναι να νοιώσει (δική μου έμφαση, Α.-Φ. Χ.) ο μαθητής το παλαιότερο κείμενο, να το αναγνωρίσει ως κομμάτι της δικής του γλώσσας», «να μετακινηθεί από τα όρια της σημερινής αδιαφορίας και αποξένωσης... από τις προηγούμενες μορφές της ελληνικής γλώσσας και τα παλαιότερα κείμενα σε μια μεγαλύτερη ή μικρότερη συμφιλίωση μ' αυτά», «είναι ζήτημα παιδείας, ελληνικής συνείδησης και εθνικής αξιοπρέπειας να αναγνωρίζει, να αισθάνεται κυρίως (δική μου έμφαση, Α.-Φ. Χ.) και, βεβαίως, να μπορεί να καταλάβει ως ένα βαθμό ο Έλληνας μαθητής... κείμενα που απεικονίζουν τη γλωσσική έκφραση και την ιστορία αιώνων ζωής αυτού του έθνους», «να αποκτήσει μια άμεση και βαθύτερη επαφή με τις ρίζες και τις πρώτες σημασίες των λέξεων».

«Είναι λογικό να περιμένει κανείς, μέσα από μια τέτοια επαφή του μαθητή με τη διαχρονία της χρήσεως της ελ-

ληνικής γλώσσας, μια μεγαλύτερη ευαισθησία στη συγχρονική χρήση της ελληνικής. Οι πιο ικανοί χρήστες της σημερινής μορφής της γλώσσας μας... ήταν... και μύστες (δική μου έμφαση, Α.-Φ. Χ.) της λόγιας γλωσσικής παράδοσης (αρχαίας και νεότερης)».

Έδωσα κάποια έκταση στα παραθέματα του κ. Μπαμπινιώτη, για να φανεί καθαρά ποια είναι η συγκεκριμένη πρόταση που παράγεται από το «βιωματικό» «γαμώτο» του. Η ξεπερασμένη, ξερή προσήλωση στις αρχαίες και αρχαιότροπες γλωσσικές μορφές (γραμματικοσυντακτικοί κανόνες), που ταλάνισε γενιές και γενιές ελλήνων μαθητών, θα αντικατασταθεί από την εκσυγχρονισμένη (μέσω της επικοινωνιακής προσέγγισης) χυμώδη, άμεση αισθηματική βίωσή τους. Ο μαθητής θα κληθεί να «αισθανθεί κυρίως» τον αρχαιότερο λόγο, να τον «βιώσει» κατασκευαστικά, «χωρίς μεγαλοστομίες και ιστοριστικές σχολαστικότητες», να «αναγνωρίσει» –αισθαντικά κυρίως– τη θαυμαστή συνέχεια της ελληνικής γλώσσας –την ευκλή μήτρα της γλώσσας που μιλάει–, να συναντηθεί με τους «μύστες» της λόγιας παράδοσης.

Μέσα από αυτά τα θεσπέσια, υποβλητικά λουτρά στα νάματα των αρχαιοελληνικών και αρχαιότροπων γλωσσικών μορφών, ο μαθητής θα αναδυθεί ενισχυμένος ως προς την ελληνική του συνείδηση και την εθνική του αξιοπρέπεια αλλά και επαρκέστερος και πιο ευαίσθητος χρήστης της νέας ελληνικής. Το θαύμα θα έχει συντελεστεί –πλήρης απαλλαγή από τους ρύπους της γλωσσικής πενίας, του αφελληνισμού, των γλωσσικών λαθών κλπ. κλπ.

Υποτίμηση του περιεχομένου (στο οποίο καταδικάζουν τον μαθητή οι μεταφράσεις), φετιχισμός της (αρχαίας και αρ-

χαιότροπης) γλωσσικής μορφής. Υποτίμηση της ψύχραιμης κατανόησης υπέρ μιας αισθαντικής, μυστικής σχεδόν, βίωσης, με στόχο –αγωνιώδη– να «αισθανθεί κυρίως» ο μαθητής το παλαιότερο κείμενο ως κομμάτι της δικής του γλώσσας. Υποτίμηση –σε τελευταία ανάλυση– του γλωσσικού παρόντος, υπέρ ενός μυθοποιημένου γλωσσικού παρελθόντος (οι όροι που χρησιμοποιεί ο κ. Μπαμπινιώτης είναι χαρακτηριστικοί –θυμηθείτε λ.χ. τους «μύστες» της λόγιας παράδοσης) που καλείται να ενισχύσει την κλονισμένη γλωσσική, αλλά και εθνική, συνείδηση του χρήστη της νέας ελληνικής –αυτού του ταλαίπωρου χρήστη που κυλιέται στον βούρκο της γλωσσικής «πενίας», θύμα της «αδιαφορίας» και της «αποξένωσης» από τη θαυμαστή, μοναδική, ζωοδότρα αρχαία και αρχαιότροπη ελληνική. Ολόκληρη η φιλοσοφία –ή, καλύτερα, η μυθολογία– του καθαρευουσιανισμού, χωρίς βέβαια, την πολύκλαυστη καθαρεύουσα.

Το τραγικό είναι ότι οι απόψεις αυτές προέρχονται από γλωσσολόγο που ξέρει πολύ καλά ότι όλες οι γλώσσες είναι ισότιμα επικοινωνιακά εργαλεία και ότι, αν κάποιες από αυτές –όπως η αρχαία ελληνική– έχουν μια ιδιαίτερη θέση στην ιστορία της ανθρωπότητας, αυτό οφείλεται σε ιστορικούς λόγους –στους πολιτισμούς που εκφράστηκαν μέσα από αυτές. Τόσο οι πολιτισμοί αυτοί όσο και οι γλώσσες τους είναι δημιουργήματα της Ιστορίας και έτσι πρέπει να προσεγγίζονται. Ξέρει επίσης πολύ καλά ότι όρος για την επάρκεια στη χρήση μιας γλώσσας δεν είναι η γνώση παλαιότερων μορφών της. Το «ξέρω τη γλώσσα μου» –τόσο στο επίπεδο της απλής όσο και της έντεχνης χρήσης– δεν είναι απόρροια του «ξέρω για τη γλώσσα μου». Οι μεγάλοι της νεοελληνικής λογοτεχνίας δεν

είναι μεγάλοι επειδή ήταν «και μύστες της λόγιας γλωσσικής παράδοσης».

Ο κ. Μπαμπινιώτης θα συμφωνούσε απολύτως, υποθέτω, με τον «σύγχρονό» του, του 1856: «Ἡμεῖς δέ, ἂν καὶ ζῶμεν ἐν τῷ ἐνεστῶτι, ἐγεννήθημεν ὅμως πρό πολλῶν αἰώνων καὶ τῶν αἰώνων τὰς αὔρας ἀναπνέομεν. Αὗται δέ αἱ ἰδιορρυθμίαι μας καὶ αἱ προπετεῖς μας ἀξιώσεις μαρτυροῦσιν ὅτι εἴμεθα les enfants gâtés de l'histoire. Χρεῖαν ἔχομεν νὰ ἐξιχνιάσωμεν τόν κρύφιον δεσμόν ὅστις τὰς διαφορὰς φάσεις τῆς ἐθνικῆς ἰδεολογίας συνδυάζει εἰς ἐνότητα, ὅστις τοὺς ὑπὸ παντοίων ἀνατροπῶν διεζευγμένους αἰῶνας τῆς ἑλληνικῆς διανοίας ἐπισκευάζει εἰς θαυμασίαν ὁλομέλειαν» (Σ. Ζαμπέλιος· παρατίθεται στο βιβλίο της Σκοπετέα, ὁ.π., 105).

Το «γαμῶ το», κ. Μπαμπινιώτη, είναι ότι το χαρτί των «χαιδεμένων παιδιών της ιστορίας», είναι παιγμένο και «καμένο» και, για να αντιστρέψουμε τη διατύπωση του Ζαμπέλιου, αν και ἐγεννήθημεν προ πολλῶν αἰώνων, ὅπως ἄλλωστε ὅλοι οἱ λαοί, καὶ τῶν αἰώνων τὰς αὔρας ἀναπνέομεν, ζῶμεν, παρ' ὅλα αὐτά, ἐν τῷ ἐνεστῶτι. Καὶ αὐτός ο ἐνεστῶς δὲν υποστυλώνεται –πια– με χρεωκοπημένους γλωσσικούς μεγαλοϊδεατισμούς και με νεφελώδεις «βιωματικούς» φορμαλισμούς.

Ἡ –απαραίτητη– επαφή τῶν νεοτέρων με τὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ φιλολογίας δὲν ἔχει νὰ κερδίσει τίποτα –τὸ ἀντίθετο– ἀπὸ μυστικὲς «βιώσεις», «κρυφίους δεσμούς» και ἐν γένει φαντάσματα ἢ φαντασιώσεις.

1. Βλ. Σκοπετέα, Ε. 1998. *Τὸ ἀπρότυπο βασίλειο» και ἡ Μεγάλη ἰδέα*, σελ. 101. Αθήνα: Πολύτυπο.

θα

Δημοσιεύτηκε στὴν ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ στίς 18 Νοεμβρίου 1992.